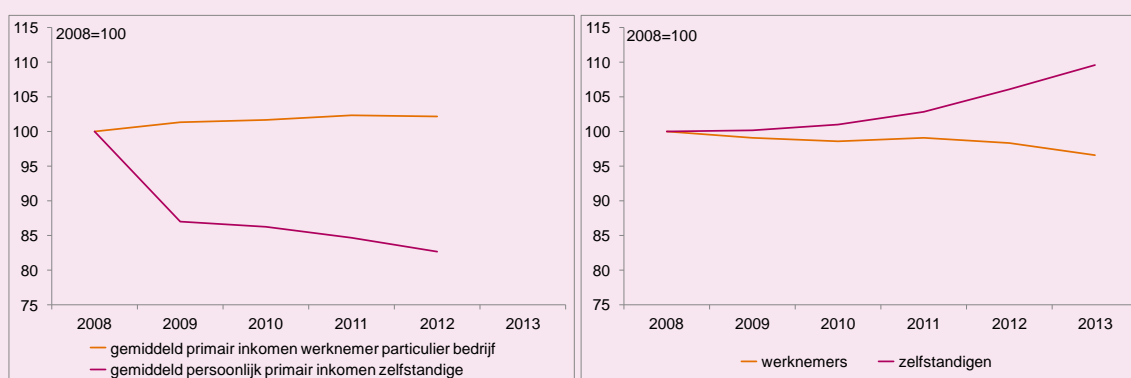

Onzichtbare werkloosheid onder zelfstandigen

Neerwaartse schokken in de productie werken door op de arbeidsmarkt. Bedrijven moeten kosten besparen, waarbij de kostenbesparing op arbeid op twee manieren gerealiseerd kan worden: via de werkgelegenheid of via het loonniveau. Zelfstandigen vangen in vergelijking met werknemers schokken relatief vaak op via het inkomensniveau. Zij absorberen zo een belangrijk deel van de klappen, terwijl we dat niet terugzien in de werkloosheidscijfers.

Werknemers worden bij een daling van de arbeidsvraag meestal niet geconfronteerd met een loondaling, maar met contractbeëindiging of ontslag. De productiedaling als gevolg van de crisis leidde tot een lagere arbeidsvraag en daarmee tot een daling van de werkgelegenheid. Als de lonen dalen, zullen werkgevers minder mensen ontslaan. Neerwaartse nominale loonaanpassingen gebeuren echter doorgaans niet zo snel, omdat dit bijvoorbeeld de arbeidsmoraal aantast, of omdat loonstijgingen in cao's al voor langere tijd vastliggen (a). De linker figuur hieronder geeft een indicatie dat het reële inkomen van werknemers sinds 2008 ongeveer constant is gebleven. Aangezien de aanpassing niet via het loon plaatsvindt, daalt de werkgelegenheid. De rechter figuur toont deze daling in de werkgelegenheid: het aantal werknemers is sinds 2008 met 3,4% gedaald.

Reële inkomens- (links) en werkgelegenheidsontwikkeling (rechts) van zelfstandigen en werknemers

Bron: CBS. De inkomensdata zijn afkomstig uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO) en wijken daarom af van loon- en inkomensgegevens die elders in dit *Centraal Economisch Plan* worden gebruikt (b). Het primaire inkomen omvat zowel inkomen uit arbeid als inkomen uit eigen onderneming. De cijfers zijn exclusief directeur-grotaandeelhouders en voor 2012 voorlopig.

Bij zelfstandigen verloopt de aanpassing vaker via het inkomen en minder via de werkgelegenheid. In een slechte arbeidsmarkt verlagen zelfstandigen hun uurtarieven en hebben minder opdrachten, waardoor hun inkomen daalt. Ze melden zich niet als werkloze werkzoekende. De linkerfiguur laat dit goed zien. Het gemiddelde inkomen per zelfstandige is met ongeveer 17% gedaald ten opzichte van 2008 (c). Dit is veel sterker dan bij werknemers. Tegelijkertijd is het aantal zelfstandigen toegenomen. Het is nog onduidelijk of hier conjuncturele of structurele redenen achter zitten, maar in elk geval lijkt de aanpassing bij zelfstandigen niet via de aantallen te verlopen. Ook cijfers over arbeidsmarktstromen suggereren dat de aanpassing bij zelfstandigen niet zozeer via de werkgelegenheid verloopt. Zelfstandigen stromen minder vaak de werkloosheid in dan verwacht mag worden op basis van hun aandeel in de beroepsbevolking. Het aandeel zelfstandigen in de stroom van werkverliezers bedraagt 8%, terwijl zij 15% vormen van de beroepsbevolking (c) (d). Mogelijke redenen voor deze ondervertegenwoordiging zijn dat ze het zoeken naar opdrachten als werk zien, of dat ze zichzelf niet als werkloos beschouwen wanneer ze even zonder werk zitten (e).

Met hun inkomensflexibiliteit hebben zelfstandigen dus een deel van de gedaalde arbeidsvraag opgevangen zonder dat we dit in de werkloosheidscijfers zien. In vorige periodes van laagconjunctuur trad deze onzichtbare werkloosheid onder zelfstandigen ook op, maar door de toename van het aantal zelfstandigen wordt hun bufferwerking steeds belangrijker.

- (a) Overigens vertoont de incidentele loonontwikkeling minder neerwaartse starheid dan de contractloonontwikkeling.
(b) De vorige analyse van De Jong (2011, zie (e)) was gebaseerd op andere, macro-economische, gegevens. Dat maakt dat onze conclusies verschillen wat betreft de verborgen werkloosheid onder zelfstandigen. Onze gegevensbron is wel dezelfde als die van Erken e.a., 2011, *Inkomen zelfstandigen in crisistijd*, *Economische Statistische Berichten*, 96 (4621) ([link](#)). Bovenstaande figuur geeft als gevolg van recentere data voor 2009-2010 een sterkere krimp in het inkomen van zelfstandigen weer dan in Erken e.a.
(c) We abstraheren hierbij van samenstellingseffecten binnen en tussen de groepen. Zo kunnen werknemers en zelfstandigen qua gemiddeld opleidingsniveau en gemiddelde leeftijd van elkaar verschillen.
(d) Gemiddelden over 2013.
(e) Jong, J. de, 2011, *Werkloosheid en de Grote Recessie*, CPB Policy Brief 2011/10 ([link](#)).